

EL TEMPS REGALAT

EL FIL D'ARIADNA
106

Amb suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Títol original:
Lange Weile. Über das Warten

© Insel Verlag Frankfurt am Main und Leipzig 2007.
All rights reserved by and controlled through Insel Verlag Berlin.

© 2018 Joan Ferrarons i Llagostera, per la traducció

© *Wednesday: The business of yachtsman Pete Goss went into liquidation yesterday after the loss of his 4.5 million catamaran in the Atlantic, 2001* (oil on board), McLaughlin, Ben (Contemporary Artist) / Private Collection / Wilson Stephens Fine Art, London / Bridgeman Images, per la imatge de portada

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
Muntaner, 200, àtic 8a · 08036 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: gener de 2018
ISBN: 978-84-17214-17-3
DL B 230-2018
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Andrea Köhler

EL TEMPS REGALAT

Sobre l'espera

Traducció de
Joan Ferrarons i Llagostera

 Angle Editorial

Índex

Pròleg 11

Preludi 17

I Un autèntic bocí de por 19

On t'has ficat? Sobre l'absència 19

El silenci de les sirenes 27

Espera, aviat...! 33

II El temps sentit 35

Ja veureu demà, nens 35

Amenaça de mort i passatemps 39

Deixa-ho estar 43

Una mica de conversa 51

El temps sentit 56

En surt un, n'entra un... A la sala d'espera 58

III Els dubtes abans de néixer 63

Dies pesants 63

Els dubtes abans de néixer 67

A la taula d'en Bernat, qui no hi és no hi és comptat 71

Perdut! Les trameses aèries i els emissaris de la mort 75

Time is money 82

Nens que juguen al terraplè de les vies 84

IV Els horitzons d'expectatives	89
L'eros és transitori	91
Vacances al mas	98
La separació de poders del temps	104
V Les estones de dubte i la gansoneria	107
Alenades d'un dia d'estiu	107
Una pausa durant el dia: l'hora de Pan	111
VI La moratòria temporal de cada nit	115
A les llacunes del somni	115
En alguna banda, en un nínxol del temps: la persona justa	119
Els temps llindar	122
Les pauses i l'hora universal	125
Bibliografia	133

Per a l'únic i la primera que em va fer esperar

Pròleg

Esperar ens resulta intolerable. I tanmateix és l'únic que ens permet notar el rosec del temps i reconèixer les seves promeses. Hi ha infinites maneres d'ajornar: en l'amor, a cal metge, en una andana o en un embús. *Esperem* l'altre, la primavera, els números de la loteria, una oferta, el menjar, la persona adequada i Godot. *Esperem* aniversaris, dies de festa, la felicitat, els resultats esportius i el diagnòstic. *Esperem* una trucada, la fressa de la clau al pany, el proper acte i la rialla després de la broma. *Esperem* que cessi un dolor i que la son ens rendeixi o que el vent amaini. Ociositat, marrades o avorriment... En el plec de condicions de les hores mal planejades, l'espera és una pàgina en blanc que hem d'omplir. I que, en el millor dels casos, ens recompensarà amb llibertat.

M'encanten els períodes transitoris, els temps llin-dar, quan les coses resten vagues durant una estona. M'encanta l'«hora blava», la promesa d'una nit que,

de fet, també és una transició cap a quelcom més que un nou matí previsible. Qui sap esperar sap què vol dir viure en el possible. Però l'espera és negligent si no va més enllà de la possibilitat. Ens passem la vida amb esperances vanes que ens fan ignorar el que ens és donat —d'això ens agrada dir-ne «deixar portes obertes»—. La literatura que, com Sèneca, ens vol incitar a viure aquest temps amb plenitud o, si més no, d'una manera raonable, ens parla d'aquests pecats per omissió. Fer provisió de temps no ens obliga tanmateix a una jornada planejada de cap a cap, sinó a una economia de l'atenció que calibri els costos i els guanys amb una altra balança.

Esperar és una part intrínseca de tot procés de desenvolupament, ja sigui l'embaràs o la pubertat o el recolliment i la vacil·lació abans d'un acte creatiu. «Els dubtes abans de néixer», en va dir Franz Kafka. Qui espera imagina el que ha de venir, sovint amb la possibilitat que no arribi, i és per això que l'espera és la nostra primera gran fita cultural. Freud en deia «renunciar a una pulsó». És el principi de tota simbolització. En general, la vida es compon d'un reguitzell descompasat d'instantos... i d'aquells moments en què el flux d'esdeveniments previsibles s'estronca i deixa de rajar de cop. Amb tot, d'ençà que intentem sacrificar les marees de l'anar i el venir per mor d'una simultaneï-

tat crònica, les pauses ens semblen sobretot embussos i destorbs.

Malgrat tot, en el nivell de vida de les societats del benestar occidentals hi ha illes de lentitud, restituïdes amb cura, que —des del culte a les commemoracions fins als oasis de *wellness*— intenten tornar una altra mesura del temps a la «paralització vertiginosa» de la modernitat tardana. Normalment, però, aquests intents no deixen de ser artificials. No hi ha camí que mení a un paradís que, malgrat totes les promeses de salvació, mai no existí a la terra. La doble volta al món que Heinrich von Kleist encara proposava com una redempció de les presses tampoc no ens ha dut a la porta del darrere del cel, sinó que sovint ens ha fet parar en una illa que s'acostava més o menys a la concepció de felicitat terrenal. La pausa més misteriosa de la nostra vida és certament el son, que nit rere nit ens entrena per a una espera de la qual algun dia ja no ens despertarem més.

Amb aquest assaig voldria recordar que no ens podem desempallegar tan fàcilment de l'ambivalència de la nostra vida en el seu pols de presència i absència. La música potser ha trobat la manera més concreta d'il·lustrar aquesta qüestió, si bé els ritmes, les pauses i les repeticions normalment segueixen un patró més clar que les vicissituds de l'existència comuna. En aquest llibre he

mirat de fer eco al ritme de l'espera, amb uns entreactes entre els capítols que representen interludis de fantasia. El jo que hi parla és fictici. També haig de confessar que soc d'aquelles persones que dubten, que sovint arriben massa tard. Amb això també vull dir que he escrit el llibre amb l'esperança de descobrir aspectes agradables de la lentitud i l'espera, sense els planys per la pausa propis de la crítica a la cultura contemporània.

Dels temes següents només en parlaré marginalment: l'esperança de salvació cristiana o l'espera del Messies, l'esperança en el Paradís a la Terra, també anomenat *utopia*. Aquests són àmbits de l'espera plens de qüestions de fe i els creients sovint es pensen que ja en coneixen la resposta. L'espera de què parlaré pertany a l'àmbit de la pròpia experiència i no pretén pas explicar la relació amb la paradoxa més coneguda del nostre present: l'abundància d'un temps escàs.

L'home és l'animal que espera, que pot anticipar la mort. Així com la desaparició d'intersticis i l'abreujament dels temps d'espera miren d'excloure cada vegada més l'imprevisible, els comiats, que encara alteren la perspectiva de morir, també s'han adaptat a la manca de pauses. En cada arreveure raïa antany una petita mort o, si més no, la possibilitat de no tornar-se a veure més. Però d'ençà que la tecnologia permet un vincle permanent que ens té enganxats al cordó umbilical de la comunicació, gairebé

hem perdut del tot la idea que algun dia deixarem d'existir. L'espera és tanmateix un estat en què el temps conté l'alè per recordar-nos la mort. No pas *carpe diem*, sinó *warte nur, balde*.¹

1. «Warte nur, balde / ruhest du auch» («Espera, aviat / tu també descansaràs») són els darrers versos de la segona «Cançó nocturna del caminant» de Goethe (*N.d.T.*).

Preludi

Espero

M'he quedat una estona ajaguda i he esperat. Què esperava? ¿Que el dia agafés, vist des de la meua finestra, un altre colorit i les fresses m'animessin a l'activitat vertical? ¿Que el costum vencés la resistència matutina a travessar el llindar del dia i ser, avui també, una persona com cal, amb partida de naixement, ofici i domicili? Per què no m'espero fins que hagi passat aquesta fase desesmada? I ja em començo a preguntar: espero que passi alguna cosa o que deixi de passar? Però potser és el mateix: el que ha de deixar de passar només cessa perquè alguna altra cosa ho aparta. Perquè alguna cosa ens espera, en algun indret rere els set turons del temps. I com més espantada ho espero, més m'aguaita des de la propera cantonada. Qui espera es troba en una posició estranya: enjòlit pel temps, és com la catifa vermella del palau de les expectatives a l'espera de les primeres passes. Així, esperar és estimar la paradoxa.

I

Un autèntic bocí de por

On t'has ficat? Sobre l'absència

La identitat fatal de l'enamorat no és
altra que aquest soc el qui espera.

ROLAND BARTHES

Al començament de *Parla, memòria*, Vladímir Nabókov descriu un «cronòfob» que va sofrir un atac de pànic en veure per primera vegada un film d'aficionat rodat unes quantes setmanes abans del seu naixement a cals seus pares. «Va contemplar un món pràcticament idèntic —la mateixa casa, la mateixa gent— i llavors va veure clar que ell no hi era i que ningú no lamentava la seva falta.» També el torbava el gest que feia la mare des del pis de dalt, que li semblava un senyal de comiat. Però «el que li feia més por de tot era veure davant de la porta de casa un cotxet nou de trinca, pagat de si mateix i arrogant, com un taüt. El

cotxet també estava buit, com si el seu esquelet, en un curs d'esdeveniments invers, s'hagués dissolt».

El bressol es gronxa sobre un abisme... I si la nostra vida no és més que una breu escletxa de llum entre dues eternitats negres, la fi que ens espera sempre ens sembla més amenaçadora que la inexistència prèvia a la nostra vida. És com si ens esperés alguna cosa en el futur, una cosa que, en realitat, ja hem deixat enrere: el no-res, sigui com sigui. En aquest sentit, tota la nostra vida és l'espera d'una cosa oblidada amb el primer vagit.

«ESPERAR (verb): mirar a algun lloc, parar atenció a quelcom, proveir, cuidar, servir algú, tenir expectatives, esperar, etc.» Així és com el diccionari dels germans Grimm defineix el verb *warten* ('esperar'). D'acord amb aquesta obra, l'expressió *esperar algú* en el sentit actual no es desenvolupa fins al segle XVI.² Consultar el diccionari també ens ensenya que només el canvi de significat de la paraula ja conta una llarga història de l'espera. *Warten* en el sentit de 'servir' abolí

2. El verb català *guardar* deriva de la paraula germànica i el diccionari Alcover-Moll recull molts de sentits que ha tingut al llarg del temps: mirar, dirigir la vista; considerar, fixar-se, posar atenció; adonar-se; esperar; preservar, defensar; reservar, tenir per més endavant. El castellà preserva aquest sentit amb el verb *aguardar* (N.d.T.).

antany una diferència de poder la forma més civilitzada de la qual es troba avui en el bonic arcaisme *aufwarten* ('oferir').³ En el sentit de 'cuidar', l'espera s'ha desplaçat del tot a l'àmbit tècnic.⁴ En la paraula *wärter* ('guarda') encara existeix l'antic sentit de 'protegir' i 'mirar a algun lloc', un ofici que en certa manera és el contrari de tota espera, ja que denota una presència. El verb *warten* tal com es fa servir avui dia apareix en l'alt alemany dels segles XIII i XIV. Al segle XVIII s'hi afegeixen aquells complements adverbials que donen fe de la tortura de l'espera: d'ençà de Goethe hom espera «amb ànsia», «amb impaciència» o «amb desfici».

Potser per això no està malament qualificar la desemparança amb què s'espera amb una expressió física: quan ens esperem, *ens fa mal alguna cosa*. Patim una mena de convulsió, és com si passés una ventada entre dues portes que algú hagués deixat obertes. Esperar altera la nostra temperatura. Ara cremem d'impaciència, adés se'ns glaça el cor. El que ens fa mal, ens encén els ànims o ens cobreix de glaç

3. El verb català *guardonar*, de significat proper, prové de la mateixa arrel (*N.d.T.*).

4. En alemany contemporani, el verb *warten* només s'empra de forma transitiva en el sentit de 'revisar, inspeccionar o fer el manteniment d'un vehicle' (*N.d.T.*).

és més difícil de dir. I és que l'espera és imaginària i concreta alhora: una il·lusió per a la qual la realitat té a punt una figura real, però que ara ens nega.

Si es tracta d'una persona estimada, l'expectació creix fins a l'anhel, de vegades fins al deliri. Perquè en l'amor l'espera desplega una dinàmica que ateny el més pregon de l'existència. Evoca el comiat, un comiat que sempre es troba tant darrere com davant nostre. «El bressol es gronxa sobre un abisme»... Qui espera sempre recorda una mica aquest abisme. «La identitat fatal de l'enamorat no és altra que aquest soc el qui espera», escriu Roland Barthes a *Fragments d'un discurs amorós*, aquell alfabet eròtic en què l'espera i l'amor gairebé esdevenen sinònims. Qui estima mai no es pot permetre arribar massa tard. El desig és puntual. És germà de la por.

«Etic enamorat? Sí, perquè espero. Ell, l'altre, mai no espera. De vegades voldria jugar a ser el qui no espera. Miro d'entretenir-me, de fer tard, però en aquest joc sempre perdo. Faci el que faci, em sento ocios, i arribo a l'hora, massa d'hora i tot.»

El qui estima mostra, sent puntual, la seva feblesa. I si l'altre a sobre arriba tard, els papers queden —almenys de moment— definits: el qui espera és el qui estima més. L'absència de l'altre condemna el qui espera a quedar-se on és.

«L'altre es troba en un estat de partida constant, de viatge, és, d'acord amb el seu destí, un caminant, un fugitiu; jo que estimo soc, per un destí invers, sedentari, immòbil, disponible, expectant, lligat al lloc on soc, *pendent de ser recollit*, com un paquet en un racó abandonat d'una estació.»

El qui espera, doncs, sempre contempla de manera inconscient la possibilitat d'haver estat abandonat. I és que l'espera dels amants remet a l'escena primigènia, a la primera i aclaparadora absència de la mare. Només un instant separa, es diu, el moment que la criatura sap que sa mare només se n'ha anat del moment que la creu morta. Tota espera d'una persona estimada evoca aquesta escena. En l'espera rau, doncs, la maledicció d'una amenaça que prové de la infantesa.

Les maneres que tenim de trampejar les pors provenen així mateix d'aquells anys en què l'espera era un drama existencial. És el principi de tota simbolització. A *Més enllà del principi de plaer* Freud descriu l'escena famosa en què el seu net de divuit mesos mira de superar amb un joc l'absència de la mare que tant estima. Aquesta criatura s'havia acostumat a llançar lluny tots els objectes que tenia a mà i a acompanyar aquesta acció amb una «oooo...» llarga, que la mare interpretava com a *fort* ('se n'ha